

10. Eisenberg, N., Valiente, C., & Eggum, N. D. (2010). Self-Regulation and School Readiness. *Early education and development*, 21(5), 681–698.

11. Darling-Hammond, L. (2006). Constructing 21st-century teacher education. *Journal of Teacher Education*, 57(3), 3300-314.

12. Gibson Janice T. (1976). Goals of educational psychology in teacher preparation: A discipline approach. *Contemporary Educational Psychology*, 2(1), 102-107.

13. Rank, O. *Modern Education: A Critique of Its Fundamental Ideas*, New York: Agathon Press 1968. - 243 p.

УДК 159.953.34

Олійник О. Ю., Мотрук Т. О

*Сумський державний педагогічний університет
імені А.С.Макаренка*

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ТА ЕМПАТІЙНИХ ЗДІБНОСТЕЙ СТУДЕНТІВ- ПСИХОЛОГІВ

У роботі досліджено проблему особливостей розвитку емоційного інтелекту та емпатійних здібностей студентів – психологів. Робота містить теоретичне обґрунтування та результати емпіричного дослідження з даної проблематики. Емоційний інтелект розглянуто як групу ментальних здібностей, які сприяють усвідомленню і розумінню власних емоцій і емоцій оточуючих, а емпатію – як співчуття, співпереживання, розуміння емоційних і психологічних станів інших людей.

Результати проведеного емпіричного дослідження показали, що у переважної більшості досліджуваних студентів–психологів занижений рівень розвитку емоційного інтелекту та емпатії, проте високий рівень готовності до емоційного відгуку та співпереживання, що вказує на необхідність розвитку досліджуваних феноменів та практичних навичок щодо розуміння та управління власними емоціями, та емоціями інших.

Thesis is dedicated to the peculiarities of development of emotional intelligence and empathy of psychology students. Concept of emotional intelligence and empathy have been established. Emotional intelligence is seen as a group of mental abilities that promote awareness and understanding emotions, emotion management, empathy - as compassion, empathy, understanding of emotional and psychological states of others. Result of empirical research of emotional intelligence and empathy of psychology students were illuminated.

Здатність фіксувати, ідентифікувати та розуміти емоційні стани є невід’ємною частиною здатності людини перебувати у суспільстві. Звичайно, ця здатність, хоч і має бути притаманна кожній здоровій особистості, може бути розвиненою по різному. Саме феномен емоційного інтелекту став для науковців тим конструктом, який дозволив порівнювати указані вище здібності.

Поняття емоційного інтелекту є відносно новим і не загальноприйнятним. В даний час у психології емоційного інтелекту виділяють ряд провідних теорій. Історично першою була робота П. Селовея та Дж. Майєра, яка містила лише поняття про пізнавальні здібності, пов’язані з обробкою інформації про емоції. З часом, відбулися зрушення у трактуванні до посилення значення особистісних характеристик (модель Р. Бар-Она). Емоційний інтелект

досліджували: Т. П. Березовська, О. І. Власова, І. О. Єгоров, В. В. Зарицька, Н. В. Коврига, А. П. Лобанов, Д. В. Люсін, М. А. Манойлова, Е. Л. Носенко, О. П. Саннікова, А. С. Петровська, Д. В. Ушаков, Г. В. Юсупов та ін.

Теоретичний аналіз наукових досліджень різних авторів дає можливість визначити емоційний інтелект як сукупність емоційно-когнітивних здібностей до соціально-психологічної адаптації особистості. Всі структурні елементи емоційного інтелекту взаємопов'язані, тісна взаємозалежність яких сприяє ефективній міжособистісній взаємодії.

Передумовами формування емоційного інтелекту є як біологічні, так і соціальні фактори. До складу емоційного інтелекту входять такі ментальні здібності: 1) сприйняття, оцінка і вираз емоцій або ж ідентифікація емоцій; 2) використання емоцій для підвищення ефективності мислення і діяльності; 3) розуміння і аналіз емоцій; 4) свідоме управління емоціями для особистісного зростання і поліпшення міжособистісних відносин (Андреева І. М., 2006).

Поняття «емпатія» тісно пов'язане з темою емоційного інтелекту. Емпатія - це розуміння почуттів, емоцій та психічних станів інших людей у формі співпереживання. Сьогодні вчені розрізняють чотири основних підходи до розуміння поняття «емпатія»: 1) переживання емоційного стану інших, відповідно до їхньої емоційної поведінки. 2) емпатія як когнітивний процес, здатність до розуміння та осмислення внутрішнього світу іншої людини, уміння поставити себе на позицію іншого; 3) емпатія як складний афективно-когнітивний процес; 4) емпатія як системне утворення, взаємодія емоційних, когнітивних та поведінкових елементів (Гаврилова Т. П., 2005).

Емоційний інтелект та емпатія є необхідними професійними якостями психолога, адже, з огляду на емоціогенний характер професійної діяльності, затребуваними є здібності, які дозволяють психологу здійснювати

емоціонально-вольову регуляцію, розпізнавати емоційний стан оточуючих, бути компетентним у міжособистісних стосунках і зберігати власне психологічне благополуччя.

Передбачається, що рівень розвитку емпатії та емоційного інтелекту у випускників-психологів вище ніж у студентів-психологів, що нещодавно вступили до ЗВО та, що студенти-психологи вже на першому курсі навчання мають відрізнятись від студентів інших спеціальностей, а саме мають більш високий рівень емоційного інтелекту, виражений рівень розвитку емпатії, контролю та управління емоційними станами.

Перевірка цього припущення була предметом досліджень вчених. М. А. Нгуєн виявив, що у студентів-психологів найбільш вираженими компонентом емоційного інтелекту є «розуміння емоцій». Автор пояснює цей факт, як високу здатність розпізнавати та аналізувати складні емоції та використовувати отриману інформацію (Нгуєн М. А., 2007). Н. В. Носкова зазначає, що лише 25,8% студентів-психологів емоційно чутливі, до потреб та проблем інших людей, адже, рівень емпатії лише у 11,6% студентів - «високий», у 14,2% студентів - «вище середнього», решта 74,2% досліджуваних виявили низький рівень емпатії (Носкова Н. В., 2009). У результаті пілотажного дослідження, М. Є. Полякова виявила кількісні та якісні зміни рівня емпатійних здібностей у процесі професійної підготовки майбутніх педагогів-психологів у ЗВО. Серед студентів-бакалаврів зросла кількість досліджуваних із середнім рівнем емпатії, зменшується відсоток низького (Полякова М. Є., 2008). Н. Є. Ширінська провела дослідження емоційного інтелекту та емпатійних здібностей студентів гуманітарного та технічного профілю, а саме студентів психологів та інженерів. За рівнями емоційної обізнаності та розпізнавання емоцій інших людей, а також емпатії студенти-психологи продемонстрували вищі значення, ніж студенти-інженери (Ширінська Н. Є., 2011).

Аналіз досліджень, що пов'язані із професійною підготовкою психологів показує, що, наразі, існує розрив між професійним і особистісним розвитком студентів-психологів в умовах навчання у ЗВО.

Відповідно до виокремлених особливостей кожного феномена, було проведено дослідження щодо розвитку у студентів-психологів емоційного інтелекту та емпатійних здібностей. Загалом у дослідженні прийняло участь 22 студенти-психологи – магістри 5 і 6 курсу навчання (разом 10 осіб), та студенти 1 та 2 курсу (разом 12 осіб).

Отримані результати надали уявлення про рівень розвитку досліджуваних нами характеристик у конкретних студентів. Виявили у більшості досліджуваних низький рівень емоційного інтелекту (за методикою «Діагностика емоційного інтелекту» Н. Холла), занижений рівень емпатії (за методикою «Діагностика рівня емпатійних здібностей» В. Бойка), проте високий рівень готовності до емоційного відгуку та співпереживання (за методикою «Шкала емоційного відгуку» (А. Мехрабяна – модифікація Н. Епштейна). Тобто, студенти зацікавлені і готові до емоційного співпереживання, але не мають достатньо розвинених практичних умінь для управління власними емоціями, та емоціями інших.

Вказані дані свідчать про необхідність проведення нами подальших досліджень з даної тематики, внесення коректив щодо вибірки досліджуваних, а також розроблення та впровадження корекційно-розвиваючої програми щодо розвитку емоційного інтелекту та емпатійних здібностей студентів-психологів. Адже, розвиток під час професійного навчання здатності ідентифікувати емоційний стан іншої людини, співпереживати, співчувати їй, бути готовим надати допомогу є сьогодні особливо важливим завданням у якісній та всебічній професійній підготовці висококваліфікованого фахівця.

Онищенко О.О.

Державний заклад
«Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені
К.Д.Ушинського»

ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ ЯК ДЕТЕРМІНАНТА ГОТОВНОСТІ ДО ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ В ЮНАЦЬКОМУ ВІСІ

Стаття присвячена дослідженню ціннісних орієнтацій як провідного впливу на готовність до вибору майбутньої професії студентами першого курсу. У дослідженні прийняло участь 50 студентів ПНПУ імені К.Д. Ушинського. Особливості ціннісних орієнтацій та готовності до професійного самовизначення було виявлено за допомогою: вивчення ціннісних орієнтацій (М.Рокіч), вивчення статусів професійної ідентичності (А. Грецов і А.Азбель). За результатами дослідження виявлено необхідність психолого – педагогічної підтримки в адаптації студентів першого курсу, яка може допомогти розкрити творчий потенціал студентів.

The article is devoted to the study of value orientations as a leading influence on the readiness of first-year students to choose a future profession. The study was attended by 50 students of PNPU named after K, D, Ushinsky. Peculiarities of value orientations and readiness for professional self-determination were revealed with the help of: study of value orientations (M. Rokich), study of statuses of professional identity (A. Gretsov and A. Azbel). According to the results of the research, the need for psychological and pedagogical support in the adaptation of first - year students, which can help to reveal the creative potential of students, was revealed.